

СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА

*Чл.-кор. Стефан Хаджитодоров,
Център за изследвания по национална сигурност и отбрана,
Българска академия на науките*

CONTEMPORARY ASPECTS OF RADICALIZATION

*Corr. Member Stefan Hadjitodorov
Center for National Security and Defense Research,
Bulgarian Academy of Sciences*

Ключови думи: радикализация, ислямизъм, тероризъм

***ABSTRACT:** Some contemporary aspects and problems connected with the processes of radicalization are described and explored. An attempt to depict the profile in broad outline of the radicalized persons and the reasons and motives for their radicalization is made. Some specific factors for Bulgaria are mentioned and concrete measures for combating Islamic radicalization are proposed.*

Keywords: radicalization, Islamism, terrorism

Радикализацията е свързана с процеси на поляризация и нарушаване на социалното единство в обществото. Тя е процес на отхвърляне на конституционните и законови устои на демокрацията, държавата и фундаменталните права на човека, който води до възприемането на идеологията на насилието, подпомагането и прякото участие в терористични действия. В по-ранните си етапи процесът на радикализация е обратим, което създава възможност за прилагане на широка гама от мерки, насочени към осуетяване привличането на радикализирани индивиди към терористични структури, както и за дерадикализация на бивши привърженици на антидемократични доктрини, използващи насилието като метод и/или участници в терористична дейност [1].

От теоретична гледна точка има четири основни форми на радикализация:

- ислямистка;
- крайно лява;
- крайно дясна;
- различните прояви на спортно (най-често футболно) хулиганство.

Процесите на радикализация имат дълга история, те не са от вчера, но днес се развиват много динамично, като крайните им проявления се наблюдават в световен мащаб. По-долу ще се разгледат основно проблемите, свързани с ислямистката радикализация, разрушителните измерения на която стават все по-видими и поставят нашите общества пред сериозни предизвикателства.

Профил и причини

Последните терористичните атаки в Париж и Брюксел подчертаха още веднъж спешната необходимост от координирани действия от страна на държавите членки на ЕС за предотвратяване на радикализацията и борбата срещу тероризма. Все още не е напълно ясен профилът на радикализиращият се човек. Има нужда от провеждането в различните държави (защото все пак съществуват и характерни специфики в отделните страни!) на повече емпирични проучвания относно това как, защо и кога отделни личности и групи се радикализират и какви са факторите, които тласкат някои от тях да преследват целите си чрез насилствени, терористични действия. Анализът на причините, водещи до радикализация и тероризъм е трудна и отговорна задача, предвид многообразието от фактори, които провокират подобни процеси. Все пак трябва да се има предвид, че радикализацията е по-широка тема от тероризма. За нейното изследване е необходим мултидисциплинарен подход. Като първа стъпка, събирането и анализа на емпирични данни е от голямо значение за формулирането на адекватни политически решения и предприемането на съответни мерки.

Досегашните изследвания показват, че профилът на радикализираните хора е твърде широк. Причините за радикализация са много и тук ще се отбележат само някои от най-съществените:

1. Нарастването на икономическото и социално неравенство. Разломът между богати и бедни страни расте непрекъснато, както и между бедни и богати прослойки и индивиди в отделните страни.
2. Липсата на перспектива за реализация и развитие и чувство за отхвърленост от обществото, което най-често е свързано с ниското равнище на образование.
3. Като правило радикализираните хора изграждат, живеят и се развиват в самоизолирани и капсулирани (паралелни, затворени, деформирани) микрообщества.
4. Специално за младежкия мюсюлмански радикализъм. Той е продукт и на целенасочено възпитание - в семейството, в джамията, в молитвения дом или на улицата. В повечето мюсюлмански семейства по света растат деца, които следват единствено правилата на религиозната общност, а не на правовата държава и съвременното общество. Тях не ги възпитават да бъдат лоялни граждани на страните, в които живеят, а напротив във враждебност към "неверниците" и във вяроност на тези традиции и религиозни догми, които съхраняват мюсюлманската им идентичност.
5. Връзка с организираната престъпност. Един от изводите, който може да се направи на базата на информацията от Париж и Брюксел е, че престъпни елементи и групи, които са по принцип радикализирани, сега се ислямизират. „Дрехата“ на ислямизма с неговите идеологеми се оказва много удобна за оправдаване на насилнически поведенчески практики.
6. Бежанските и мигрантските потоци и трудното им интегриране в приемащите страни.
7. Политическата коректност на съвременните западноевропейски общества има следния императив – величаене на различността и малцинството заслужава насърчение. Но придавайки на едно малцинство по-голяма тежест, ние едва ли го закриляме, а де факто си затваряме очите пред антидемократичните нагласи вътре в това общество. Императивът трябва да е – еднакви възможности, права и задължения за всички в едно общество и равенство пред закона на всички граждани.

Списъкът с посочените по-горе причини не е изчерпателен. Те обаче са типични за радикализма като явление във всички страни, в т.ч. и в България. Разбира се в различните държави има немалко специфични причини, допринасящи за пораждаването на радикализъм. Специално трябва да се отбележи и съвременната леснодостъпна среда за разпространение на радикални идеи – **интернет** средата, която поне в началния етап на набиране на съмишленици и последователи може да осигури анонимност.

Специфики в България

Застрашеността на някои общности в България от радикални религиозни или други идеологии се увеличава от тяхната крайна бедност и социална изолация. Рискови фактори са и достъпността (най-вече в интернет и целенасочено разпространявана литература) на радикалната пропаганда, подтикваща към тероризъм. Потенциални външни фактори за радикализация в България са наличието на голям брой европейски бойци в състава на различните екстремистки и терористични формирования и тяхното транзитно преминаване през страната и в двете посоки, при което преминаване се подпомагат от наши граждани. Рискови фактори са също мигрантската и бежанската вълна към Европа както и обучението на българи в задгранични религиозни образователни центрове, където се проповядва екстремистка идеология.

Някои необходими мерки

Естествено на първо място е справянето с бедността и икономическото неравенство. Това обаче е по-дълъг процес. Особено важен елемент в борбата с радикализацията е решаването проблемите, свързани с образованието на рисковите групи. Ниската образованост е идеалната хранителна среда за проникване на радикални идеи.

Като друга мярка, неотложно е прекратяването практиката в нашето Главно мюфтийство да служат хора, които получават заплата от други държави. Българската държава трябва да има грижата за вероизповеданията в България. Не може отговорни служители в средните ислямски училища и във Висшия ислямски институт (който от известно време се самопреобразува във Висше мюсюлманско духовно училище или Мюсюлмански духовен университет) да са от друга държава. Това е недопустимо. По закон тези училища си имат програми, които трябва да се одобряват от МОН и по които се извършва обучението в тях, а висшето училище се оценява от НАОА и в крайна сметка се създава с акт на Народното събрание. Съществуват и разминавания между Закона за висшето образование и Закона за вероизповеданията по въпросите на религиозното образование и те трябва да се коригират. Държавата трябва да изпълнява адекватно своята роля и цялостно да контролира този процес, а не да абдикира. Само тогава можем да бъдем сигурни, че умереният ислям, който се преподава в тези училища може и ще бъде истинска бариера, спирачка за радикалния ислям. Трябва да се определи списък на чуждестранните университети, чието религиозно образование ще се признава у нас и завършилите там ще могат да практикуват в България. С оглед на превенцията ние трябва да изградим система за ранно сигнализиране при прояви на радикализация и да създадем ефективен механизъм за взаимодействие на правоохранителните органи и специалните служби с медиите, лидерите на религиозни и етнически общности и НПО за адекватна медийна политика в противодействие на радикалните идеи и прояви.

В края на декември 2015 г. се прие Стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма. Основните цели на стратегията са свързани с превенция на насилствената радикализация на отделни личности или групи в българското общество, противодействие на разпространителите на терористична и радикална пропаганда и лицата, набиращи членове на терористични организации, предотвратяване и пресичане на терористична дейност на и от територията на България. Засягат се

и въпросите за осигуряване чрез правни и институционални механизми на ефективно наказателно преследване на организаторите, извършителите и помагачите на действия, свързани с радикализация или тероризъм. По-голямата част на тази стратегия се основава на т.нар. „мек“ подход. Фокусът на тази политика е поставен не само върху предотвратяване на терористични атаки, но и върху идентифицирането и превенцията на процеси на радикализация, които често предхождат употребата на насилие. Такава политика предполага установяване на първопричините за радикализацията, както и прилагането на мерки за контрол на проявленията ѝ.

Трябва да се обърне специално внимание и на друг факт. Първите реакции, особено на някои медии и интернет сайтове след атаките в Париж и Брюксел показват и нещо обезпокоително, нещо което не би следвало да се допуска – като реакция на проявите на крайна ислямска радикализация да отиваме в другата крайност - антиислямска радикализация на широки слоеве от обществото, както и възможността от провокиране на антиислямски и ксенофобски настроения. Ефектът от подобна политика ще бъде пагубен.

Литература

1. Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма, http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKewiaq8mxJfMAhUhCZoKHTu8BdMQFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.strategy.bg%2FFileHandler.ashx%3FfileId%3D5909&usg=AFQjCNEkxw5SuUV6BlwqeHdKCfKL-a_VHg&sig2=rdMibM7u8JsBXMW5Z13Okg